

rabi družina, pa po najvišji ceni v nadrobni prodaji. „Donosnost“ kmetijskega gospodarstva nam postane šele prav jasna, če primerjamo ta agrarni obrat z industrijskim. Ali bi mogla TPD izplačevati leto za letom na mezdah na primer 291 milijonov, za premog pa bi prejemale le 144 milijonov? Takih podjetnikov ni na vsem svetu! Naši kmetje so si nekaj let, dokler je trajal kredit, še dovoljevali prej navedene mezde, to je v času, ko je industrijski delavec zaslužil še dnevno 40 Din, danes pa je kredit za „podjetnika-kmeta“ izginil. Zaradi tega znaša dnevna mezda kmeta le 5 dinarjev, za žensko pa 3, vse ob svoji hrani. Neki Belokrajinec je izračunal vrednost dnevno použite hrane tamošnjih kmetov in je dognal znesek 1 do 1,50 Din na osebo in dan. Mož je računal preprosto, a prav. *Ali je torej kmet podjetnik ali mezdni delavec? Dejstvo je, da je naš kmet najslabše plačan mezdni delavec Slovenije.*

Kljub vsemu naštetemu pa vem, da še nisem za vsakogar dovolj jasno dokazal, da naš kmet ni podjetnik, ker je že zemljeknjižno označen kot lastnik produkcijskih sredstev (njiv, travnikov, gozdov, gospodarskih poslopij, živega in mrtvega inventarja). Da se ne moremo otresti zgrešene misli o kmetu-podjetniku, je krivo tudi to, da le površno označujemo pojme: kmet — podjetnik — kapitalist — in mezdni delavec. Sama posest produkcijskih sredstev še ne določa kapitalista, kapitalist postane šele tedaj, kadar zaposluje tujo delovno moč in množi produkcijska sredstva z obilnejšim delom ali neplačanim mezdnim delom. To je bistvo in temelj podjetništva in kapitalizma. Pri našem kmetu bi mogli to določiti kvečjemu in samo s skrajno rezervo v primerih, ki ne presegajo 5 do 10 %. — Absolutnega odstotka 16,3 % ne moremo šteti že iz prej navedenih pojasnil v to kategorijo. Če bi bilo torej 10 % res pravih kmetov — kljub temu pa nekapitalistov, *ampak glavarjev cehov*, vendar ne moremo prišteti kar vse armade v razred, kamor ne spada.

Prav tehten razlog, ki našega kmeta sploh izločuje iz razreda podjetnikov, pa je ta, da on v resnici ni lastnik agrarnih produkcijskih sredstev.

V naši občini je vsak hektar kmečke zemlje zadolžen z 2300 Din. Hektar pa je pri nas in v sedanjih razmerah vreden kvečjemu 3000 do 4000 Din. Lastnik agrarnih produkcijskih sredstev ni kmet, ampak le bančni in posojilniški kapital. Med prvim in drugim kljub malenkostnim variacijam ni razlike.

K R I T I K A

MILE KLOPČIČ

PREPROSTE PESMI. Slovenske poti, zv. XIV. Ljubljana. 1934. 79 str.

Pričujoča zbirka, ki obsega le nekaj več ko trideset pesmi, se je pojavila s tisto nevsiljivo udržanostjo, ki je značilna lastnost njenega avtorja v časih, ko je rodila slovenska poezija čuda mnogo stihov, množico gesel in obetov in so se javljale številne namišljene veličine. In vendar stoje „Preproste pesmi“ med tistimi petimi, šestimi knjigami, kolikor jih je pač povila naša književnost v poslednjih letih, ki nam govore o globljih življenjskih stvareh, kakor so zgolj literarni problemi, take ali drugačne artistske posebnosti. Ne pretiravamo umetniškega pomena Klopčičeve zbirke, a uvrščamo jo med knjige, ki vsebujejo del živega, utripajočega življenja in silijo bralca, da se zamisli ob nekaterih osnovnih vprašanjih našega časa in naše sredine. Pomembnost zbirke je vsekako njena vsebinska tehtnost, nasičenost s problematiko neposredne,

trde resničnosti. Ali ni slovenska tragika, da je treba tolikanj poudarjati prav te lastnosti; kdo se vzlic nevrotičnim samoobtožbam, ki jih je prepolna naša literatura, še zmeraj boji lastnega obličja in prave podobe dejanskega sveta bolj, kakor se je bojimo pri nas?

Ti vidiki so odločilni za objektivni pomen Klopčičeve knjige, ki jo v vseh njenih prednostih pa prav tako tudi pomankljivostih določata razvoj našega okolja in z njim razvoj našega pesniškega ustvarjanja. Klopčičevo liriko lahko pojmuje kot reakcijo na bolno abstraktnost, pretirani, egocentrični artizem in prirojeno boječnost pred stvarnostjo. Če pomislimo, da se je naša poezija zadnjih let — izvzemši redke izjeme — razvijala v znamenju stalnega odmikanja od dejanskega življenja, v čemer smo v primeri s predvojnimi pesništvo močno nazadovali, dobiva pojav zbirke z zgovornim in v naših slovstvenih relacijah udarnim naslovom „Preproste pesmi“ pomen, ki včasih celo presega njeno umetniško moč. Tako predstavlja Klopčičeva knjiga skorajda nekakšen program, nikakor svojevoljen artistski program, ampak izraz in posledico objektivne nujnosti, ki zahteva dandanes od sleherne umetnosti, da se ne izmika zavestnemu dožemanju razmer v človeški družbi in njenemu dejanskemu razvoju.

Klopčiča odlikuje med našimi povojnimi liriki zlasti resna človeška in umetniška zavest. Prvič zavest, da je umetniški poklic že po svojem postanku in smotru socialna funkcija. V vseh Klopčičevih stihih se razodeva spoznanje, da se pesnik zaveda prvobitne in neutajljive dolžnosti, ki mu ukazuje, da mora razglabljati o problemih, ki mučijo človeštvo, da ve, kako je njegovo ustvarjanje povezano z dejanskim življenjem ljudi, ki jim je namenjena njegova poezija. Drugič: v skladu s svojo socialno funkcijo je pesnik dolžan vzgajati samega sebe človeško in umetniško. Prav Klopčič je eden redkih slovenskih poetov, ki se zavedajo, da —

„Tu ne pomagajo ne kletve ne molitve.
Postavljeni smo v take dni in čas,
ko smeh je jok, in glasen jok zatrt,
in ko spreminja zemlja svoj obraz.“

Celotno Klopčičevo delo priča o pesnikovi tihi, skrbni čuječnosti, o njegovi resni zavesti miselne in umetniške odgovornosti. Element resničnosti, ki je ena pglavitnih prednosti „Preprostih pesmi“, hkratu važno poglavje v sodobni estetiki, je Klopčič spretno uravnovesil z artistsko stranjo svojega ustvarjanja. V tej smeri je ustvaril celó nekašno docela novo pesniško izraznost, izviren lirski jezik in stil, čigar prva označba je skrajna ekonomičnost umetniške besede in dosledno zavračanje olepševalnih, artistskih priveskov. Kakor je njegova pesem vsebinsko stvarna, tako je strogo stvaren tudi pesniški izraz, celó več: pesnikova čuvstvena napetost se podreja nadzorstvu zavesti in ne prekipi nikdar preko logičnih mej. Tako je zgradil Klopčič nekako dovršen tip naše socialne poezije, prav tako pa je tudi nakazal nasproti oblikovni nediscipliniranosti in razbrzdanosti naše artistske poezije nekatere docela nove smernice slovenske lirike.

Vsebinski označuje Klopčičevo pesništvo socialni moment. Dandanes, ko so se že preživele prvotne prenapetosti v socialni literaturi in je tudi lanski ruski pisateljski kongres zavrnil prejšnjo „harkovsko linijo“, napoveduje Klopčičeva zbirka v naši književnosti začetek končnega umetniškega ustaljenja v

socialni liriki. Klopčič ne sega predmetno preko mejá, ki jih socialni književnosti vsiljujejo utesnjene razmere, v katerih rase in se z njimi kar bori; socialna beda, delo, kritika, in protest — to so osnovne sestavine sleherne socialne literature v naših družbenih odnosih. Vzlic temu je Klopčič zajel domala ves slovenski socialni problem naših dni: v njegovih pesmih govori naš industrijski proletariát, ki je šele pred nedavnim časom zapustil grudo; pesnik se dotika izseljenskega vprašanja, te stare in najtrpkejše slovenske bolečine; govori nam o slovenskem inteligentu, ki poseda po kavarnah in čaka, kdaj pojde tolažbe iskat na cesto; in slednjič je ustvaril Klopčič grozljivo podobo tiste jalove, pritlikave in pogubne malomeščanske srenje, dejstva naše družbene stvarnosti, ki je kakor podedovana bolezen morila najboljše sile, odkar so Slovenci pričeli zavestno živeti kot narod.

Klopčič je izrazito intelektualen pesnik in „Preproste pesmi“ so tipična miselna lirika. Vendar označuje zbirko nekakšna prikupna skladnost čuvstvenih in intelektualnih prvin. Zakaj Klopčičeva umstvena urejenost se bistveno razlikuje od intelektualizma, ki ga v tolikšni meri izpričuje sodobna slovenska poezija, in se je v našem ekspresionizmu izrodil v golo artistično improviziranje. Pri Klopčiču sta razumsko nadzorstvo in miselna poudarjenost nujni posledici pesnikovega odnosa do realnih dejstev stvarnega življenja in njegove aktivne soudeležbe v sedanjem vrenju in presnavljanju družbe. Da se Klopčičeva umetniška sposobnost najbolj uspešno izživlja prav v tej smeri, ne dokazujejo njegove pesmi vselej le s pozitivnimi vrednotami, kajti videti je, da so se mu stih čistega lirskega razpoloženja redno manj posrečili kakor miselno zasnovane stvaritve (n. pr. „Hodim med oljke“, „Razsvetljeno okno“, „Jesen“ in druge).

Klopčič je zbirko razdelil v pet delov. Videti je, da je takšna ureditev najšibkejša stran „Preprostih pesmi“. Klopčičevo liriko bi namreč vsebinsko delili v naslednje skupine: v pesmi, ki so posvečene rudarskemu življenju in pesnikovemu domačemu industrijskemu kraju — „rudarski ciklus“; za njim satirični stih, ki tvorijo zase nekakšno enoto, nadalje vrsta izvernih otroških pesmi in naposled ciklus intimne izpovedi sredi sodobnega okolja; vmes se vrste še pesmi refleksivnega značaja. Kakor kaže, se s to motivno razdelitvijo skladno ujemata samo zadnja dva dela zbirke („Veliki otrok“ in „Deževni čas“), dočim pogrešajo ostali deli določne in dosledne povezanosti. Dve pesmi iz prve skupine („Tri otrokove želje“ in „Otroci se love“) bi prav za prav spadali pod naslov „Veliki otrok“; v drugem delu („Medklici“) ni prave uravnovešenosti med recitacijskim zborom („Noč“) in satiričnimi stih, oddelek „Srečanja“ pa druží dokaj raznovrstne pesnitve; tudi „Jesen“ bi bolje uvrstil v to skupino.

Zato sodimo, da prinašajo „Preproste pesmi“ bolj fragmente iz zgoraj omenjenih, nemara še nedovršenih ciklov, zlasti iz „rudarskega cikla“ in intimnih izpovedi o naši turobni malomeščanski sredini. Upravičeno sklepamo, da se v njih pesnik še ni izčrpal, da „Preproste pesmi“ še niso zadnja beseda, ki jo je izpel o teh motivih. Te predstave so v Klopčiču še zmerom latentno žive in mu bodo dajale tudi v bodoče pesniško inspiracijo. „Preproste pesmi“ se nam zde prvi fragment začetega „velikega teksta“, ki bo svojo končno, popolno podobo šele pokazal. Zbirka kaže tedaj pesnika ob koncu razvoja, ki ga časovno, umetniški in idejno označuje presledek med mladostno zbirko

„Plamteči okovi“ in „Preprostimi pesmimi“, in čeprav je Klopčičeva knjiga odločno pozitivna tudi takšna, kakršna je, slutimo v njej vendarle hkratu obet in obrise nekega novega razvoja, ki se že v pričujočem delu napoveduje s posameznimi dovršenimi stvaritvami.

Nekatere pesnitve „rudarskega cikla“ in pesmi pod naslovom „Deževni čas“ so nedvomno osrčje „Preprostih pesmi“. Dočim so satirične pesmi (na primer „Recept za pesnika“) zanimive, predstavljajo Klopčičeve otroške pesmi stilno in motivno v naši književnosti posebno novost. Zlasti je treba opozoriti na „Mary se predstavi“ in na „Kravo“, dočim je motivno manj posrečena „Mati Marija“. „Noč“, recitacijski zbor — tipična vrsta moderne socialne poezije — je pri nas svojevrstna posebnost.

Življenje in trpljenje našega rudarskega proletariata je našlo v Klopčiču izrednega oblikovalca; socialni snovi je prikrojil tudi svoj izvorni, preprosto močni realizem, ki mu nudi možnost, da izraža trdo, robato neposrednost rudarskega življenja, kakor pripoveduje Drejčnik Andrej:

„... moral sem zbežati ... na Nemško,
tam sem si v Forbachu nogo pohabil,
v Sankt Avoldu sem enega sina pokopal,
drugega rudnik je v Spittlu zmečkal,
po essenskih cegah sem se s stavkokazi pretepal,
v Lensu mi plin je ves gobec ožgal,
na Holandskem so me lastni rojaki izdali —
prekleta, prekleta!“

In vendar ve Andrej, ko spet koplje „premog domače zemlje“, ta „črni kamen, povsod na vsem svetu enak“, da

„bliže je čas, ki bo dober in nov,
.....
da bo življenje res vredno življenja
in zgrabimo staro življenje za vrat —
saj vendar mora, mora priti — ni hudič!“

Priprastna je ta vera Klopčičevih rudarjev v boljši, lepši svet. Tolikanj trpkajša pa je izpoved o turobni sodobni stvarnosti, ki kaže v ciklu „Deževni čas“ podobo sanjske grozotnosti. Vsaka teh pesmi je dokument mrtvila, zastonosti in omejenosti sredine, kjer so nam „čez noč ustavili korak“ in zdaj „ta ustavljeni korak visi nad vsako cesto“, kjer tonemo v blatu in nalivu, a ljudje „so psi, ljudje so plen, so rablji, žrtve in so še vlačuge“, tu, kjer stanujemo „med cerkvijo, fabriko in gostilno“ in kjer „nič novega se ni zgodilo in se še ne bo“ ...

„Viharji čistijo postani in zatohli zrak,
in vsi jih slišimo — in vsi zvesto molčimo.“

Zlasti zaključna „Deževna pomlad 1933“ spada med najtežje besede, ki jih je kedaj izrekla slovenska lirika o naši družbeni stvarnosti. S posebnim načinom izražanja misli, ki jih je v naših razmerah težko izpovedati, je ustvaril Klopčič neko svojstveno simboliko, ki se skriva za realističnim obličjem njegove poezije in dosega ponekod dokumentarnost velikih družbeno-kritičnih literarnih tekstov.

Klopčičeva zbirka po kakovosti ni enotna. Čeprav pomenijo „Preproste pesmi“ končno uveljavljenje socialne lirike v slovenski književnosti, zaostaja umetniška cena celotne knjige za vrednostjo posameznih pesnitev. Čeprav Klopčič ni lirik prvega reda, je v naši sodobni poeziji uvaževanja vredna osebnost, cel človek in njegove „Preproste pesmi“ v primeri s sodobno slovensko liriko eden najpozitivnejših pojavov našega pesniškega ustvarjanja po vojni.

Ivo Brnčić.

FRANCE BEVK

LJUDJE POD OSOJNIKOM. — KRIVDA. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1934. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 318.

Med Triglavom in morjem, na ozemlju, ki se je Ivanu Cankarju v „Podobah iz sanj“ pokazalo kot rakev prelepega mrliča, piše presenetljivo plodovit človek. Za navadne pojme precej neobrzdana domišljija ustvarja dela, ki zbuja grozo, dražijo in vznemirjajo, izzivajo obsojanje in priznavanje. Nedopovedljiva drznost v izberi, zasnovi in izvedbi je skoraj stalen znak teh slovstvenih stvorov, ki se radi odejavo v preprostost, a sredi prizora iznenada presenetijo s kakšno prav posebno jarko, nepričakovano, strahotno črto. Poleg vse spornosti so ta dela razsejana po vsej slovenski javnosti. Prinašajo jih skoraj vse revije in založbe. Ti stvori ne poznajo strank in struj, uveljavljajo se kakor nekdanj Cankarjevi nad njimi in mimo njih. Skoraj četrt stoletja kopičijo slovstveni rešetarji svoje pridržke o njih, a jih morajo bolj in bolj blažiti in izjavljati, da je pokazano življenje pravo in domišljija silno bogata.

Ta pisatelj je France Bevk. Gmota njegovih del je nenavadna. Njihov oče se razgleduje po njih in razmišlja, da bi jih bilo treba dostojneje uvrstiti v zakladnico slovenske knjižne umetnosti, kakor se je to moglo zgoditi v nenavadnih, časih silno težavnih razmerah njihovega nastanka. Tako je prišlo do prvega zvezka izbranih spisov in obeta se že drugi s „Kresno nočjo“ in drugimi povestmi.

Bevkova dela niso nastajala po kakšnem določenem načrtu kakor Balzacova „Človeška komedija“ ali Zolajevi „Rougon-Macquartovi“, vendar kažejo že danes v svoji skupnosti precej obsežno in resnično slovensko umetniško sliko današnje družbe, prav posebej družbe in ozemlja, ki smo ga spočetka omenili. To ozemlje je zajel tudi časovno v nekaj močnih zgodovinskih slik in se tako pomeril s Pregljem. Ko se mu je bilo treba odločiti za izbrane spise, ali naj začne z zgodovinskimi povestmi, z modernimi meščanskimi romani ali s slovensko vasjo, je dal prednost vasi, hoteč s tem poudariti, da je vas pravir njegove umetnosti. Vse Bevkovo bitje je tesno združeno z vasjo: njegovo rojstvo, prvi mladostni vtiski, začetni umetniški poskusi in večja, zrelejša dela. Temeljne prvine njegove umetnosti izhajajo iz cerkljanske gorske vasi. Z njo stopa v izbranih spisih pred najširšo javnost.

Ta prvi zvezek je za presojo Bevkovega razvoja silno zanimiv. Obe povesti te knjige vsebujeta snovi, s katerimi se je pisatelj vsaj dvakrat stvariteljsko spoprijel. O marsičem, kar je nastalo pred dobrim desetletjem, sodi današnji Bevk dosti ostreje, kakor najbolj nemili tedanji poročevalci o njegovih delih. Nihče ni n. pr. Bevkove povesti „Strah pred hišo“, ki jo je Goriška Matica izdala pred desetimi leti na bornem papirju, z zasilnimi Kopačevimi vinjetami, tako raztrgal kakor zdaj Bevk sam s tem, da jo je docela predelal